



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

Nuo nusikaltimų nukentėjusių žmonių su negalia teisės ir patirtys siekiant teisingumo

Tyrimo rezultatų pristatymas

Ugnė Grigaitė

Nevyriausybė organizacija „Psichikos sveikatos perspektyvos“

www.perspektyvos.org

2024-12-20

Balsai už teisingumą Informacija ir komunikacija – kertiniai principai siekiant teisingumo asmenims su negalia, nukentėjusiems nuo nusikaltimų

*Communicating with Victims of Crime with Disability
InfoComPWDS - 878604*



University of Ljubljana
Faculty of social work



Projektą finansuoja Europos
Sąjungos Teisingumo
programa (2014-2020)

Šio pristatymo turinys yra autorių atsakomybė ir neatspindi Europos
Komisijos nuomonės ar požiūrio.

Tyrimas



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

Balsai už teisingumą
**Nusikaltimus patyrę
žmonės su negalia
Lietuvoje**

Tyrimo tikslas



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Šis tyrimas yra dalis Europos Sąjungos finansuoto projekto, vykdyto septyniose šalyse (Bulgarijoje, Kroatijoje, Čekijoje, Lietuvoje, Rumunijoje, Slovėnijoje ir Slovakijoje).

Pagrindinis šio tyrimo tikslas buvo išanalizuoti ir įvertinti, kaip ir kiek veiksmingai nuo nusikaltimų nukentėję žmonės su negalia gali naudotis Lietuvos teisingumo sistema, ypač jų **teisės į informaciją ir veiksmingą komunikaciją** aspektu.

Metodika



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

Vykdam dokumentų analizę buvo nagrinėjamas teisinis reguliavimas ir teismų praktika. Nuo 2021 m. kovo 17 d. iki balandžio 28 d. buvo atlikta 12 pusiau struktūruotų interviu (tyrimo dalyviai iš Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Telšių ir Vilniaus) –

5 interviu su nuo nusikaltimų nukentėjusiais asmenimis su negalia (įskaitant regėjimo, intelekto, psichosocialine ir judėjimo negalia)

1 interviu su autistiško asmens šeimos nariu

4 interviu su prokurorais

1 interviu su socialine darbuotoja

1 interviu su ikiteisminio tyrimo tyrėja

Rezultatai



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

Nuo nusikaltimų nukentėję asmenys su negalia teigė, kad jiems trūksta prieinamos informacijos arba kad informacija jiems apskritai neteikiama, ir kad jų patirtis, susijusi su bendravimu ir aplinkinių požiūriu į juos (ypač policijos pareigūnų), nėra gera.

Tuo tarpu pareigūnai buvo linkę pateikti pozityvesnį vaizdą, apibūdindami situaciją kaip labiau teigiamą. Jie teigė, kad informacija gali būti prieinama ir viskas gali būti sutvarkyta, jei to reikia, ir tada, kai to reikia.

Rezultatai



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Bendra tendencija, kad žmonės su negalia neretai lieka „**nematomi**“ teisingumo sistemoje.
- Negalios pagrindu įvykdyti **neapykantos nusikaltimai** dažniausiai neatpažįstami ir beveik niekada nėra tiriami.

Rezultatai



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Nei vienoje baudžiamąjo proceso stadijoje nėra prieinama ir naudojama **lengvai suprantama kalba** ir **Brailio raštu** parengta informacija.
- **Trūksta informacijos** apie tolesnius veiksmus ir procesus, ko tikėtis ir kada. Panašios tendencijos pastebimos ir pranešimo apie nusikalstamą veiką, ir ikiteisminio tyrimo etapuose.

Rezultatai



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- I kiteisminio tyrimo stadijoje į nukentėjusiųjų su psichosocialine ir (ar) intelekto negalia apklausas **psichologai** paprastai nėra kviečiami, nes tam neskiriama lėšų ir nėra patvirtintos atitinkamos procedūros.
- Remiantis Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtintu teisiniu reguliavimu, psichologai kviečiami dalyvauti tik nukentėjusių vaikų (taip pat ir **vaikų su negalia**) apklausose.

Rezultatai



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Lietuvoje yra **prieinami gestų kalbos** vertėjai.

Vis dėlto, tyrimo metu nepavyko nustatyti faktinės šių paslaugų naudojimo apimties praktikoje.

Gestų kalbos vertėjų centras patvirtino, kad kartais jie teikia gestų kalbos vertimo paslaugas policijos įstaigose ir teismuose; tačiau nesaugo statistinių duomenų apie klientus (t. y. įtariamuosius, kaltinamuosius ar nukentėjusiuosius).

Rezultatai



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Pagrindinės policijos (ikiteisminio tyrimo tyrėjų) naudojamos **komunikacijos priemonės** dažniausiai yra pokalbiai telefonu ir paprastu / registruotu paštu siunčiami popieriniai laišakai.

Pastarasis informacijos teikimo būdas yra **netinkamas ir nesuprantamas** nukentėjusiesiems turintiems, pavyzdžiui, regos ar intelekto negalią.

Rezultatai



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Žmonių su psichikos sveikatos sutrikimais, psichosocialine ir (ar) intelekto negalia procesinės teisės ir interesai paprastai realizuojami dalyvaujant jų **atstovui pagal įstatymą** (šeimoms nariui, artimam giminaičiui, globėjui).
- Sunkesnės negalios atveju visa komunikacija vyksta per jų atstovą. Visi pranešimai siunčiami **tiesiogiai atstovui** (ne nukentėjusiajam), tikintis, kad atstovas viską paaiškins atstovaujajam.

Rezultatai



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Šalyje labai trūksta **specializuotų pagalbos paslaugų**, skirtų nukentėjusiesiems su negalia.
- Bendrai, specialistams trūksta konkrečių, specializuotų žinių bei įgūdžių, **kaip tinkamai bendrauti** su asmenimis, turinčiais psichikos sveikatos sutrikimų, psichosocialinę ar intelekto negalią.
- Specialistams trūksta gilesnio negalios supratimo, ypač remiantis JT asmenų su negalia teisių konvencija ir **žmogaus teisėmis grįstu požiūriu**.

Pagrindinės rekomendacijos



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Pradėti rinkti **statistinius duomenis** apie nuo nusikalstamų veikų nukentėjusių asmenų negalią; duomenis apie konkretų skaičių asmenų su negalia, kurie, be kitų nusikaltimų, tampa smurto artimoje aplinkoje ir neapykantos nusikaltimų aukomis;
taip pat apie viktimizacijos pasiskirstymą, viktimizacijos intensyvumą, nukentėjusių asmenų charakteristikas, jų individualius ir bendravimo poreikius bei tai, kaip tie poreikiai yra atliepiami.

Pagrindinės rekomendacijos



PSIHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Priimti oficialias **gaires teisėsaugos pareigūnams**, įgyvendinančias ES Nusikaltimų aukų teisių direktyvos nuostatas dėl nusikaltimų aukų teisės suprasti ir būti suprastiems.

Pagrindinės rekomendacijos



PSIHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Atpažinti ir tirti **neapykantos nusikaltimus** negalios pagrindu, tinkamai atsižvelgiant į informacijos teikimą ir veiksmingą bendravimą, individualius poreikius, įskaitant emocinius ir psichologinius, atsirandančius dėl patirtų neapykantos nusikaltimų.

Pagrindinės rekomendacijos



PSIHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Peržiūrėti „Nukentėjusiojo teisių išaiškinimo protokolo priedą“ ir parengti jo versijas **Brailio raštu** ir **lengvai suprantama kalba**.
- Užtikrinti, kad korespondencija (suprantama ir tinkama forma) visada būtų siunčiama **tiesiogiai nukentėjusiam** asmeniui ir niekada nesiunčiama vien tik jo ar jos atstovui, nebent nukentėjusieji to paprašytų.

Pagrindinės rekomendacijos



PSIHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Skirti dėmesį visų teisėsaugos pareigūnų **informuotumo didinimui** ir pagarba žmogaus teisėms ir JT asmenų su negalia teisių konvencija grindžiamam švietimui negalios klausimais visuose pareigūnų universitetinio išsilavinimo, taip pat jų nuolatinio profesinio tobulinimosi etapuose.

Tai, **kaip** komunikuojama, yra taip pat svarbu, kaip ir tai, **kas** komunikuojama.

Pagrindinės rekomendacijos



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Užtikrinti, kad teismų ir teisėsaugos institucijų darbuotojams skirtuose mokymuose būtų aptariamasi visos **kliūtys**, su kuriomis gali susidurti asmenys su negalia, norintys pasinaudoti teisingumo sistema.

Taip pat ir praktinė informacija, kaip šios kliūtys galėtų būti **pašalintos**.

Pagrindinės rekomendacijos



PSICHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

- Plėtojant **pagalbos nusikaltimų aukoms paslaugų** sistemą Lietuvoje, įtraukti ir ypatingą reikšmę skirti specifinėms žinioms ir įgūdžiams, reikalingiems darbui ir efektyviam bendravimui su asmenimis, susiduriančiais su įvairiomis negalios situacijomis.

Pilna tyrimo ataskaita



PSIHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS



<https://perspektyvos.org/wp-content/uploads/2022/04/National-Findings-Report-LT-LT-1.pdf>

Lyginamojo tarptautinio tyrimo ataskaitos santrauka



PSIHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS



<https://validity.ngo/wp-content/uploads/2022/06/Executive-summary-LT-220617.pdf>



PSIHIKOS
SVEIKATOS
PERSPEKTYVOS

AČIŪ UŽ DĖMESĮ!

Nuoroda į pilną tyrimo ataskaitą ir kitus leidinius –

www.perspektyvos.org/veikla/leidiniai

Daugiau informacijos apie tyrimą, ataskaitą, rekomendacijas –

ugne.grigaite@perspektyvos.org